

Zitierhinweis

Pešek, Jiří: review of: Dušan Foltýn / Pavlína Mašková / Petr Sommer (eds.), *Benediktini a střed Evropy. Křesťanství kultura, společnost 800–1300*, Praha: NLN, 2021, in: *Český časopis historický*, 2021, 4, p. 986-988, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/b8640bee22f3494fae4c27360de62a24>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

svého dlouhodobého výzkumu mezi Tarahumary v severním Mexiku, tedy v oblasti, kde na konci sedmáctého a počátku osmáctého století působili jezuitští misionáři z České provincie. Jejich zpráv dodnes využívají antropologové při zpětné konstrukci historických podob dnešní společnosti.

Marek Halbich nemohl ve svém textu nezmínit svého středoevropského předchůdce Josefa Neumanna ani jména dalších členů Tovaryšstva Ježíšova, kteří působili mezi Tarahumary v první polovině osmáctého století. Halbich začíná analýzu současného stavu historickým exkurzem, aby pak odmítl areální klasifikaci, zdůrazňovanou pro region americkými kulturními antropology. Místo toho hovoří o kulturních přesazích, prolínání různých kulturních prvků a o vzájemném ovlivňování. To vše hrálo v historii nepochybně roli, ostatně podobně jako ekonomické vazby prostřednictvím obchodní výměny.

Pro současnost pak autor zdůrazňuje s odkazem na vlastní obsáhlý terénní výzkum potřebu revize zobecňujících závěrů, které neplatí pro konkrétní příklady vztahů v tarahumarských komunitách. Ty autor považuje za výsledek historického vývoje, v němž stále hraje velkou roli rezistence Indiánů vůči tlaku většinové společnosti. Na druhé straně po důkladné analýze různých adaptačních mechanismů, sahajících až do koloniální doby, konstatuje pozvolné odumírání starých kulturních vzorců. Stejným výsledkem Halbichova bádání je tak zjištění dvou protikladných tendencí jasně patrných v různých oblastech života sledovaného etnika: na jedné straně stojí snaha prosazovat autonomii a identitu v rámci tradic uzavřené jednotky, na druhé straně pak zájem o rozšiřování vazeb, zejména ekonomických, s „netarahumarskou“ spo-

lečností, či jinak řečeno: jde tu o ambici modernizovat tarahumarskou společnost.

Práce je přemýšlivým pokusem o rekonstrukci vývoje tarahumarské společnosti od šestnáctého století po současnost, kde stále přetrvávají ve vztazích i kultuře jevy, jejichž historické kořeny si současníci často vůbec neuvědomují. Spolu s texty Mnislava Zeleňého je pak Halbichova kniha důkazem, že i ze střední Evropy lze významně přispět ke studiu indiánských komunit.

Josef Opatrný

Středověk

Dušan FOLTÝN – Pavlína MAŠKOVÁ – Petr SOMMER (ed.)

Benediktini a střed Evropy. Křesťanství, kultura, společnost 800–1300

Praha, NLN 2021, 429 s., ISBN 978-80-7422-462-1.

Velký projekt NAKI, v němž síly spojily Centrum mediivistických studií Filozofického ústavu AV ČR, Národní galerie Praha a Katolická teologická fakulta UK, vyústil nejprve na přelomu let 2014 a 2015 v nádhernou výstavu v pražské Valdštejnské jízdárně *Otevři zahradu rajsskou. Benediktini v srdci Evropy 800–1300*, provázenou stejnojmenným katalogem, tedy výpravou a obsahově inspirativní průvodní publikací, provedenou v české i anglické verzi.¹ S odstupem řady let pak (opět česky i anglicky) vychází druhá část výstupu: rozsáhlý sborník s příspěvky tří desítek před-

1 Dušan FOLTÝN – Jan KLÍPA – Pavlína MAŠKOVÁ – Petr SOMMER – Vít VLNAS (edd.) *Otevři zahradu rajsskou. Benediktini v srdci Evropy 800–1300*, Praha 2014 (recenze ČČH 114, 2016, s. 470–474).

ních německých a českých badatelů, kteří mapují cestu benediktinského řádu od jeho vzniku, v plném rozsahu pak od etablování prvních benediktinských klášterů ve střední Evropě (tj. dnešní Švýcarsko, Německo, Rakousko, ČR, Polsko a Maďarsko) do konce 13. století.

Bohatě ilustrovaná publikace je rozčleněna do tří oddílů. V prvním, nazvaném *Benediktinské mnišství*, se hvězdy německé mediévistiky (a Jan Stejskal) s velkým nadhledem obírají christianizací, vztahem církve a státu, hlavně však benediktinským řádem a mnišstvím sledované epochy. Zmíníme tu alespoň knihu otevírající brilantní esej Lutze E. von Padberga *Zrod křesťanské Evropy*, načrtávající vývoj od rozkladu antického světa až k etablování „křesťanské Evropy“ vrcholného středověku. Nejde přitom „jen“ o misijní činnost, nucenou christianizaci germánských a posléze slovanských státních nebo předstátních útvarů, ale také např. o zcela nové hodnocení práce, prosazené řeholníky v tradici Benedikta z Nursie. Autor tu nabídl tezi: „Křesťansky nově zdůvodněný étos práce patří k nejvýznamnějším přínosům křesťanství“ (s. 19).

Podobně pregnantně formulované jsou autorovy výroky o těsném vztahu christianizace a mocenského zájmu panovníků, kteří ji prosazovali: „Po době stěhování národů začala Evropa poprvé nabývat pevnějších kontur, což bylo dáno postupným budováním *imperia christiana* v době vlády Karlovců. Základem byla úspěšná kombinace franské vlády a latinsky utvářeného křesťanstva. Na počátku tohoto vývoje nebyla idea Evropy, ale zcela v politickém duchu chápáné uskutečnění Kristova misijního příkazu.“ Tento velmi otevřený diskurz je charakteristický pro celou knihu: Nejde o nějaké speciální, do sebe uzavřené dějiny řádu, nýbrž

o vzhled do komplexní role tohoto mj. vždy velmi politického a mocensky uvědomělého společenství, těsně provázaného také se světskou církví.

Velmi dobře to dokládá např. příspěvek Stefana Weinfurtera *Odluka církve od světa? Reformní mniši a řeholní kanovníci v 11. a 12. století jako indikátory nového řádu*. Autor tu diskutuje otázku, zda se v této epoše v období boje o investituru církevní reformátoři snažili „svět mnohem více než dosud podřítit normám, příkázáním a dohledu církevních hodnostářů“ (s. 74), nebo zda spíše – podle autorova mínění – nesměřovaly reformy sice dovnitř církevní komunity..., ale tento „boj proti zlu“ následně „vedl k mnohem výraznějšímu vměšování se a nárokům početné skupiny mezi reformátory (také papežů) na ovlivňování řádu světa“ (s. 84).

Druhá část knihy se v patnácti příspěvcích českých i zahraničních badatelů věnuje *Benediktinům ve střední Evropě*. Zde čtenáře upoutá zejména na velmi komplexní znalosti pramenů písemné i archeologické povahy založený text Petra Sommera *Benediktini v raném českém státě*, zasazující s pozoruhodnou vnímavostí pro roli „detailů“ tu zdánlivě „úzkou“ benediktinskou problematiku do širších kontextů panovníckých christianizačních aktivit. V návaznosti na tento příspěvek je nutno jmenovat studii Evy Doležalové o *Stabilizaci evropských států a rozvoji jejich zemské církevní organizace*, který dovádí téma až do 14. století. Autorka připomíná, že: „Benediktini sehráli velmi výraznou roli při ustavování diecézí a církevní správy ve středovýchodní Evropě, zejména v počátcích církevní organizace“ (s. 183).

Ke slovu tu samozřejmě přichází také tematika knih a knihoven (neúnavný Ivan

Hlaváček), výtvarného umění (kolektiv autorů), architektury (Béla Szolt-Szakacs) nebo hudby (Hana Vlhová-Wörner). Jiří Rak s Vitem Vlnasem pak oddíl uzavřeli krátkým pohledem na středověké benediktiny v českém nacionálním dějepisectví 19. století – škoda, že nezahrnuli také německou bohemikální historiografii oné doby.

Ve třetím oddílu knihy s názvem *Monastikon* podává početný autorský tým abecedně uspořádaný encyklopedický přehled benediktinských lokalit především ve východní části střední Evropy, tedy druhdy ve státech Přemyslovců, Arpádovců a Piastovců. V přísném výběru jsou zahrnuty i klíčové kláštery z území dnešního Německa a Rakouska, které se účastnily zakladatelské aktivity na území výše uvedených středověkých států.

Pozoruhodnou publikaci, jejíž obzor sahá daleko za horizont dějin jednoho, byť i historicky nejdůležitějšího mnišského řádu, uzavírá soupis citovaných pramenů a literatury, seznam vyobrazení, jmenný a místní rejstřík.

Jiří Pešek

Peter CSENDES – Ferdinand OPLL
Wien im Mittelalter. Zeitzeugnisse und Analysen

Wien – Köln, Böhlau Verlag 2021,
520 s. + 46 vyobr. v textu,
ISBN 978-3-205-21401-4.

Dva bývalí archiváři města Vídně a současně přední rakouští medievisté nám i sobě dali dárek u příležitosti 800. výročí udělení městských práv Vídni (18. října 1221). Jejich vídeňský středověk končí rokem 1529, tedy později, než bývá zvykem. Mezíkem tu je totiž první neúspěšné obléhání

Vídně Turky. Vzhledem k významu historie a bohatosti pramenů k dějinám města je pochopitelné, že i jeho městská historiografie je víc než bohatá. Podíleli se na ní ostatně mnoha desítkami titulů jak edičních, tak zpracování, i oba autoři, zejména druhý z nich, i když v jejich bibliografiích nalézáme též závažné tituly k obecnějším otázkách rakouských i evropských dějin. V knize se rozhodli pro neortodoxní pojetí, které se jim do značné míry podařilo uskutečnit. Proto je potřebí nejdříve, ba především, věnovat pozornost koncepci knihy.

Její jádro tvoří dvě nestejně rozsáhlé části. První tvoří zdánlivě „suchý“ chronologický výčet událostí od 9. století (to bylo ovšem možno spolu s oběma následujícími věky shrnout jen sumárně) až do roku 1529 (s. 17–205). Až od první poloviny 12. století (1137) začíná vlastní, nejdřív ovšem nesouvislá řada interních městských událostí, či skutečností širšího dosahu, které se ve Vídni odehrávaly či měly na město bezprostřední dopad. Autoři v úvodu (s. 11) deklarují, že tyto jevy nemají zůstat izolovanými hláškami, nýbrž prostřednictvím pravidelných odkazů na literaturu se jim má dostat širšího historického zázemí zasazovaného do obecnějších souvislostí. Vznikají tak často až malé analytické exkurzy.

Při probírání se tímto materiálem ale s překvapením zjišťujeme, že v partii do roku 1260 tomu tak (snad s jedinou výjimkou) bohužel není vůbec, takže příslušné listiny či kronikářské zmínky, resp. jejich autory či edice je třeba často dost namáhavě hledat. Skoro čtenář nabývá dojmu, že se na tuto partii jakoby „zapomnělo“. Ale i jinak jsou tyto odkazy často velmi skoupé, ač by užitý petit ještě leccos bez výraznějšího nárůstu rozsahu stihl dodat a čtenář by to uvítal. Podstatou věci je dáno, že více než polo-